

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 02-07-2023

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 18-08-2023

Kitap İncelemesi / Book Review

IJVUTS: CİLT / VOLUME 5, SAYI / ISSUE 10, S. / P. 209 – 212.

Âlimcan Davlatov (2022). Ali Şir Nevâyî'nin Şiirlerinde Kur'an Ayetleri ve Hadisler (Çev. Dr. Saidbek Boltabayev). İstanbul: Akademik Kitaplar. 208 s. ISBN: 978-605-71471-6-5

Günay TULUM*

ALİ ŞİR NEVÂYÎ'NİN ŞİİRLERİNDE
KUR'AN AYETLERİ *ve* HADİSLER

ÂLİMCAN DAVLATOV

Nevâyî'nin manzum eserlerinde geçen ayet ve hadislerin tespit edilerek hangi edebî sanatlarla metne dâhil edildiği, bunların doğru anlaşılması ve anlatılması ile Nevâyî'nin üslubundaki

Özbek Türkolog Dr. Âlimcan Davlatov'un "Ali Şir Nevâyî'nin Şiirlerinde Kur'an Ayetleri ve Hadislerin Bedii Yorumu" başlıklı doktora tezi araştırmasına dayanan bu kitap, Ali Şir Nevâyî adlı Uluslararası Kamu Fonu tarafından desteklenmiş olup, Dr. Saidbek Boltabayev'in Türkiye Türkçesine çevirisiyle birlikte bilim dünyasının istifadesine sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim ve hadisler, İslamiyet dairesinde vücuda gelmiş Klasik Türk Edebiyatı'na ortak kültür malzemesi sunan kaynakların başında yer alır. Hem Doğu Türkçesi hem de Batı Türkçesi için önemli bir şahsiyet olan Ali Şir

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, e-posta: gcelikelden@anadolu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-3409-7341.

belirleyici etkilerini göstermek gibi amaçlarla ortaya konan söz konusu eserin tertibi “Çevirenin Ön Sözü (s. 9-10), Giriş (s. 11-15), Birinci Bölüm (Nevâyî’nin Şiirlerinde Ayet ve Hadislerin Metin İçinde Kullanılma Yöntemleri) (s. 17-84), İkinci Bölüm (Kur'an Ayetleri ve Hadislerin Anlamını Şiirde İfade Etme Yöntemleri) (s. 85-145), Üçüncü Bölüm (Hz. Muhammed Karakterinin Bedii Yorumu) (s. 147-192), Sonuç (s. 193-200) ve Kaynakça (s. 201-208) şeklindedir.

Dr. Âlimcan Davlatov, *Giriş*’te Ali Şir Nevâyî’nin hayatı ve eserleri üzerinde ayet ve hadislerin temel alınarak yapılan bağımsızlık öncesindeki tek taraflı yorumlar ile bağımsızlık yıllarındaki yeni ve bilimsel incelemelerine değinerek, alandaki kapsamlı çalışma eksiğine dikkat çekmiş ve kendi amaçlarını sıralamıştır. Bu yönüyle *Giriş*, alan çalışmaları için *kaynakça* niteliğindedir. Çalışmada öncelikle ayet ve hadislerin şiire dahil edilmesinde kullanılan *iktibas*, *akd*, *tercüme*, *telmi*, *işaret* gibi söz sanatları karşılaştırmalı olarak incelenmiş, farklılıkları ve benzerlikleri Nevâyî’den alınan örneklerle gösterilmiştir. Mesela Nevâyî’nin ayette yer alan kelimeleri iki yerde ayrı ayrı alıntılanması şöyle anlatılmıştır:

Yukarıda gösterdiğimiz üçüncü beyti inceleyelim. “Kaf” suresinin 16. ayetinde şöyle cümle vardır:

و نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

Çevirisi: *Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız*¹.

Nevâyî bu ayetin iki kısmını, nahnu akrab (biz daha yakınız) ve *min habli’l-verid* (şah damarından) ifadelerini ayrı ayrı durumlarda kullanır. Ayette geçen ileyhi kelimesini ise hiç kullanmaz. Çünkü beytin şekline ve içeriğine bağlı olarak bu kelimeyi kullanacak durum ve ihtiyaç yoktur:

Dost çün cân içredür, koy nahnu akrab sözünü

Tut boyun bes-kim yakınrak keldi min habli’l-verid.

(Dost can içindedir, *nahnu akrab* sözünü bırak. *Min habli’l-verid* yakın geldi, o zaman sen de boyun eğ.) (Davlatov, 2022, s. 30)

Sayın Davlatov, *Birinci Bölüm*’ü “İktibas Sanatı: Tarif ve Telkin”, “Nevâyî’nin Şiirlerinde Şekli Değiştirilmiş Ayet ve Hadislerin Yeri”, “Mensur Eserlerdeki Şiirlerde Görülen İlahî Hikmetler”, “İslami Fikirlerin Şiirsel Analizi Olarak Besmele Bölümü”; *İkinci Bölüm*’ü “Telmi Sanatı ve Kur'an’da Geçen Karakter ve Semboller”, “Nevâyî’nin Şiirlerinde Ayet ve Hadislerin Şiirsel Çeviri ve İfadesi”, “Tasavvufi Hikâyelerde Ayet ve Hadisler”, “Kur'an Ayetleri ve Hadislerin Yorumlanmasında İşaret Sanatının Yeri”; *Üçüncü Bölüm*’ü “Kur'an’da Zikredilen ve Aynen Verilen İsim ve Sıfatlar”, “Hadislere Dayanılarak Ortaya Çıkan ve Nevâyî’nin Şiirlerinde Kullanılan İsim ve Sıfatlar”, “Hamse Destanlarında Miraç Hadisesinin Bedii Yorumu” alt başlıklarına ayırmış ve anlattıklarını seçtiği beyitlerle desteklemiştir.

¹ Çeviriyi (Mansur, 2001, s. 519)’dan almıştır.

Ayrıca her bir bölümün sonunda ileri sürülen düşünceler kısaca özetlenmiş ve *Sonuç*'ta ise araştırma sürecinde elde edilen bütün tespitler, maddeler halinde yazılmıştır. Şöyle ki

- Ali Şir Nevâyî ayet ve hadisleri en çok iktibas yöntemiyle ya herhangi bir değişiklik yapmadan ya aruz vezni gereği küçük değişiklikler yaparak ya da ayet ve hadislerin anlamlarını tercüme ederek kullanmıştır (Davlatov, 2022, s.194).
- Hayretü'l-Ebrâr destanının ilk bölümü olan besmele bölümü Nizâmî Gencevî, Emir Hüsrev Dihlevî, Abdurahman Câmî'nin destanlarına cevaben yazılmış olsa da şairin yenilikçi bakışını göstermesi bakımından önemlidir (Davlatov, 2022, s.196).
- Nevâyî, ayet ve hadislerin anlamını şiirinde kullanırken genellikle tercüme, telmih ve işaret sanatlarına da başvurmuştur (Davlatov, 2022, s.197).
- Hazâyinü'l-Ma'anî'de telmih olarak geçen çoğu karakterler aslında Kur'an'da ve hadislerde bahsedilen karakterlerdir. Ancak Fevâyidü'l-Kiber divanında tarihî şahsiyetlerin adı Kur'an-ı Kerim'de adı geçen şahsiyetlerin adından daha çok zikredilmiştir (Davlatov, 2022, s.197).
- Nevâyî'nin düşüncesine göre evrenin yaratılış gayesi insan ise, o hâlde insanlığın yaratılış gayesi, mükemmelliğin en yüksek örneği olan Hz. Muhammed'dir. Nevâyî şiirine Hz. Muhammed'i belirli bir ayet, hadis veya tarihî bir olayla dâhil etmiştir (Davlatov, 2022, s.198).
- Nevâyî destanlarında yer alan miraçnameler, Nakşibendi mezhebinin önde gelen temsilcilerinden olan Abdurrahman Câmî'nin görüşleriyle uyumludur. Ancak Nevâyî her ifade ve tasvirde belirli ayet ve hadislerin detayına ve yorumuna özellikle önem vermek suretiyle ifade bağımsızlığını korumuştur (Davlatov, 2022, s.199).
- Nevâyî'nin şiirlerinde insan sevgisi, düşünce özgürlüğü ve dinî-tasavvufî görüşlerinin temelini oluşturan ayet ve hadisleri tespit etmek, İslamiyet'in özünde marifet ve mükemmellik olduğunun gösterilmesine bilimsel-teorik bir temel olarak hizmet edecektir (Davlatov, 2022, s.200).

Bu eser kaynakçası açısından oldukça zengin, titizlikle hazırlanmış, Nevâyî ve şiirlerinin doğru anlaşılabilmesi amaçlanmış, ciddi bir monografik çalışmadır. Üstelik Türkiye Türkçesine aktarılmış olması, eserden faydalanma sınırlarını genişletmiş ve kolaylaştırmıştır. Yüce Tanrı, gayretlerini karşılıksız bırakmasın.

Kaynakça

Davlatov, Á. (2022). Ali Şir Nevâyî'nin Şiirlerinde Kur'an Ayetleri ve Hadisler (Çev. Dr. Saidbek Boltabayev). İstanbul: Akademik Kitaplar.

Mansur, A. (2001). Kur'an-ı Kerim Manalarının Tercümesi. Taşkent: Taşkent İslam Üniversitesi Neşriyatı. s. 519.